

УДК 347.12

Наталія Василівна Коробцова,

*доцент кафедри цивільного права № 1 Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПРАВО ПАЦІЄНТА НА ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЯК ОДНА З ГАРАНТІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Права і свободи людини, гарантії їх дотримання та захисту повинні бути основою діяльності будь-якої демократичної країни світу.

Право людини на захист інформації відносно себе, можливість визначати порядок використання чи заборони використання такої інформації є одним з елементів прав людини. А головним обов'язком держави в цій сфері є створення належної системи захисту персональних даних.

З 2011 року в Україні діє Закон «Про захист персональних даних», в ст. 1 якого зазначено, що він регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних.

Ст. 7 Закону України «Про захист персональних даних» в ч. 1 встановлює заборону обробки персональних даних, що стосуються здоров'я, статевого життя, біометричних або генетичних даних. Однак ця заборона не діє, якщо така обробка є необхідною в цілях охорони здоров'я, встановлення медичного діагнозу, для забезпечення піклування чи лікування або надання медичних послуг, функціонування електронної системи охорони здоров'я за умови, що такі дані обробляються медичним працівником або іншою особою закладу охорони здоров'я чи фізичною особою – підприємцем, яка одержала ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та її працівниками (ч. 2 п. 6 ст. 7 Закону «Про захист персональних даних»). Таким чином, законодавець захищає інформацію медичного характеру як в режимі лікарської таємниці, так і в режимі певного виду персональних даних про особу (пацієнта).

Даний Закон регулює питання збору, обробки, зберігання різного роду інформації, в тому числі й інформації медичного характеру про особу (пацієнта), отриманої закладами охорони здоров'я або приватно практикуючими лікарями при наданні медичних послуг.

1 січня 2018 року в Україні було розпочато проведення медичної реформи, основою якої став Закон «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» (далі – Закон).

Пацієнт, згідно із положеннями даного Закону, може реалізувати своє право на вибір лікаря шляхом подання надавачу медичних послуг *декларації про вибір лікаря*. І перше питання, яке одразу виникає: який правовий статус має цей документ? Чи можна його розглядати як окремий вид цивільно-правового договору з надання послуг?

Декларація про вибір лікаря підписується пацієнтом та надавачем медичних послуг. В якості останніх можуть виступати або заклади охорони здоров'я усіх форм власності, або приватно практикуючі лікарі, які уклали договір про медичне обслуговування населення з

головними розпорядниками бюджетних коштів. Отже, за формою цей документ має спільні риси із договором. Зміст будь-якого договору складають права та обов'язки сторін. Іншими словами, в договорі потрібно бути зазначено, які дії повинна вчинити особа, що вона має права вимагати від свого контрагента, яка відповідальність і в яких випадках для неї буде наставати у випадку порушення умов договору або його невиконання та що буде звільняти її від відповідальності. Але зміст декларації цього не містить. Хоча встановлення заздалегідь (до початку медичного обслуговування) відповідних «правил поведінки» учасників відносин було б для пацієнта певною «гарантією» одержання якісної послуги і відповідним «стимулом» надавача послуг якісно і в повному обсязі їх надати. Крім того, принцип свободи договору, який є основним, базовим для більшості цивільно-правових договорів, при оформленні декларації застосовується по відношенню тільки для пацієнта. Надавачу медичних послуг забороняється відмовляти у прийнятті декларації про вибір лікаря та веденні пацієнта, зокрема, на підставі наявності у нього хронічного захворювання, його віку, статі, соціального статусу, матеріального становища... (ч. 2 ст. 9 Закону). Отже, проаналізувавши зміст декларації, можна стверджувати, що вона не є договором, а може розглядатися в якості документа фінансової звітності, прикріпного талона або реєстраційної картки.

Але потрібно зазначити, що саме з оформлення й підписання декларації про вибір лікаря, розпочинається збір та аналіз даних про пацієнта. Ці дані повинні вноситися до Єдиного електронного реєстру пацієнтів (eHealth), який планується ввести в дію з квітня 2018 року. В ньому буде зберігатися вся інформація про пацієнта та лікаря, який надає пацієнту медичні послуги. Закон передбачає створення єдиної електронної системи охорони здоров'я, завдяки якій буде здійснюватися ведення обліку медичних послуг, до складу якої будуть входити центральна база даних та електронні медичні інформаційні системи.

Оформлюючи декларацію, пацієнт, як це передбачено ст. 6 Закону, *має право* надати лікарям, третім особам права доступу до своїх персональних даних та іншої інформації, що міститься в електронній системі охорони здоров'я, тобто інформації про стан здоров'я, діагноз захворювання, відомості, одержані під час медичного обстеження та лікування. Згода на обробку відповідних даних повинна надаватися пацієнтом (його законним представником) письмово або у формі, що надає можливість зробити безпильковий висновок про наявність такої згоди. До того ж, персональні дані повинні отримуватися для конкретної законної мети, так само і оброблятися вони повинні саме для досягнення неї. Якщо обробка даних не відповідає заявленій меті, на яку була надана згода особи, особа може застосувати заходи правового захисту та відкликати свою згоду.

Повертаючись до ст. 6 Закону, треба зазначити, що законодавець зосереджує увагу саме на *праві* пацієнта дати згоду на обробку своїх даних, а не на його *обов'язку* робити це. Отже, що робити, якщо пацієнт не надає такої згоди?

В п. 6 та п. 7 ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» передбачені випадки, коли допускається обробка конфіденційних даних про фізичну особу *без її згоди*, це: випадки, визначені законом і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, а також, якщо це необхідно для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних до часу, коли отримання згоди стане можливим та за рішенням суду. В усіх інших випадках питання відсутності згоди пацієнта на обробку його даних залишається не врегульованим.

Відповідно до міжнародних (європейських) стандартів, всі персональні дані поділяються на два види: дані загального характеру, які включають прізвище пацієнта, дату і

місце народження, місце реєстрації та фактичного проживання та особисті, так звані «чутливі» дані до яких відноситься інформація про стан здоров'я пацієнта, ставлення до релігії, етнічна належність, расова приналежність... На жаль законодавство України про захист персональних даних не містить такого поділу, тому навіть «мінімальна» інформація про пацієнта (як приклад, словіщення його прізвища), використана без його дозволу, є порушенням його прав на захист персональних даних.

Інше питання, яке потребує відповіді, – хто має право доступу до персональних даних пацієнта? Звісно, що первинним суб'єктом, хто має право доступу до конфіденційної інформації, є лікар, під наглядом якого знаходиться пацієнт, тобто лікар, з яким пацієнт оформив декларацію і який вносить дані пацієнта до відповідного реєстру. У разі відсутності даного лікаря інформація про пацієнта може стати відомою лікарю, який його заміщує. Якщо пацієнт направляється на консультацію до вузькопрофільного спеціаліста, він також одержує інформацію про пацієнта в межах, необхідних для надання медичної послуги. Інформація про персональні дані пацієнта може стати відомою Уповноваженому органу – центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення (ст. 2 Закону). Однією із функцій якого якраз і є отримання та обробка персональних даних та іншої інформації про пацієнтів (у тому числі й медичної) та забезпечення функціонування електронної системи охорони здоров'я (ст. 7 Закону). До того ж, положеннями даного Закону передбачений й громадський контроль за діяльністю Уповноваженого органу – утворення Ради громадського контролю, яка формується на конкурсних засадах.

Виходячи з наведеного, виникають цілком доречні питання: чи зможуть представники громадськості (Ради громадського контролю) одержати доступ до інформації про пацієнта в ході своєї діяльності та чи не нашкодить це пацієнту?

Особисті права на персональні дані, які має фізична особа повинні бути невід'ємними і непорушними.

Отже, пацієнт повинен мати право:

- на доступ до своїх персональних даних;
- знати місце знаходження своїх персональних даних;
- знати осіб, які мають право доступу до його персональних даних, включаючи третіх (сторонніх) осіб, яким в силу положень закону, їхньої діяльності може надаватися право на ознайомлення з особистими даними пацієнта;
- бути повідомленим про мету обробки та аналізу персональних даних стосовно себе;
- бути повідомленим про шляхи збору та обробки інформації заради досягнення поставленої мети;
- на захист своїх персональних даних від незаконної обробки, використання;
- звертатися із скаргами на обробку своїх персональних даних до органів державної влади та посадових осіб, до повноважень яких належить забезпечення захисту персональних даних або до суду;
- відкликати згоду на обробку персональних даних та ін.

Персональні дані про пацієнта, включаючи інформацію про факт звернення за медичною допомогою чи послугою, факт обстеження, діагноз, процес лікування та інші належать до конфіденційної «чутливої» інформації і потребують встановлення чіткого механізму захисту, який ще тільки потрібно створити українському законодавцю.

Одержано 14.04.2018